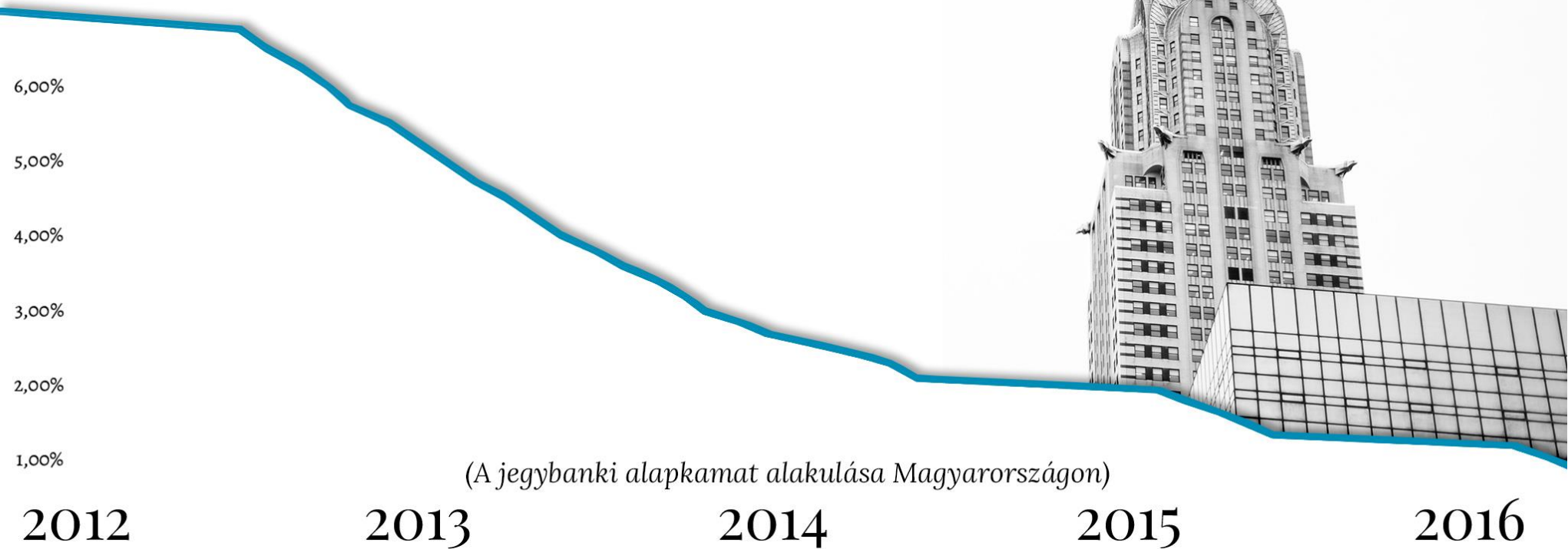

A válság előszele

A FELHŐKARCOLÓ-ÁTOK MAGYARORSZÁGON

(A jegybanki alapkamat alakulása Magyarországon)

2012

2013

2014

2015

2016

TÁBORSZKI BÁLINT

A válság előszele: A felhőkarcoló-átok Magyarországon

A felhőkarcolók mindig közel álltak a szívemhez. A szememben az emberi nagyságot szimbolizálták. A látványuk azt sugallta nekem, hogy voltak emberek, akik nem elégedtek meg a jelentéktelenséggel, a porban csúszó-mászó, láthatatlan étellel, ami nem hagy nyomot, nem alkot maradandót, csupán véget ér, mintha soha nem is lett volna, hanem a magasba törtek, álmodtak, akartak és alkottak. Arra emlékeztettek, hogy az ember nem az apró és szánalmas teremtmény, amivé a legtöbben alakítják magukat, hanem titán, aki acélból és üvegből építhet a fellegekbe nyúló palotákat - ha úgy akarja.

Ayn Rand Ősforrás című regénye hősének szavaival:

Szeretem nézni az embert a felhőkarcoló lábánál. [...] Ettől nem törpül el, éppen ellenkezőleg: ez teszi nagyobbá az épületnél. Ez mutatja meg az ember igazi dimenzióit a világhoz képest. Mi, Dominique, az alkotói képességet szeretjük ezekben az épületekben, az emberben lakozó hőst.

És úgy hiszem, mindenkinek felfedi a lelke minőségét az, hogy hogyan viszonyul ezekhez az épületekhez. Akik gyűlölik őket, azok épp úgy gyűlölnék minden emberi nagyságot, minden egyéni teljesítményt, gyűlölik a hősiességet és az erényt. Így a legkevésbé sem meglepő, hogy a magyar kormány a törvény erejével egész egyszerűen be kívánja tiltani a felhőkarcolók építésének lehetőségét. Még márciusban nyilatkozta egy miniszter, hogy egy törvényjavaslat keretein belül megtiltanák annak a lehetőségét, hogy Magyarország teljes területén

ELLENPROPAGANDA

A személyes és politikai szabadság tudástára

65 méternél magasabb épületeket emeljenek. A miniszter úgy érvelt, hogy "Budapesten a Bazilika adja a legmagasabb pontot, ehhez kell igazodni." Ugyanez a miniszter korábban azt is kijelentette, hogy "ami magasabb a Parlamentnél, az a mohóság szimbóluma."

Erkölcstelen természetesen mindez gyomorforgatóan gonosz; a békés emberek magántulajdonjoga ellen elkövetett becstelen bűntény. Ha a saját pénzedből a saját telkedre fel mersz húzni egy olyan épületet, amit a Hatalom túl nagyra talál, erőszakot fognak ellened kezdeményezni, ketrecbe fognak zárni, el fogják pusztítani a tulajdonodat, ha pedig ellenállsz, megölnék. Ha én rendelném el, hogy Magyarország területén mostantól csakis kacsalábon forgó tízemeletes palotákat építhetnek, és én kezdeményeznék erőszakot azok ellen, akik ellenszegülnek a parancsomnak, örülnek tartanának és jogosan elzárának. Ha viszont egy ugyanilyen erőszakos és önkényes korlátozást a kormányinfó hivatalos közegében jelent be egy öltönyös, tökéletesen manikűrözött gazember, és ha ezt a törvényt megszavazza pár tucat politikus - akiket a demokratikus elmélet szerint felruháztak a joggal ahhoz, hogy döntsenek erről, mindazonáltal azok, akik felruházták őket ezzel a joggal, *egyáltalán nem rendelkeznek ilyen jogokkal* - a gonosz erőszak hirtelen erénnyé és igazságossá válik. Ilyenek az államizmus erkölcsfilozófiai bűvésztükkjei.

Politikailag ez a szocializmus és a "várostervezés" mintapéldája. Mint szocializmus, a mindenható állam tervével helyettesíti az egyének tervét. Az egyének nem kezdeményezhetnek, nem termelhetnek, nem alkothatnak, ha azt a Központi Építészeti-Műszaki Tervtanács jóvá nem hagyja. Egyedül a Tervtanács akarata érvényesül. Ez a kormány nemzetinek nevezi magát, de logikailag egyetlen szocializmus sem lehet nemzeti. A nemzet nem több mint olyan emberek gyűjtőneve, akik egy etnikai csoportot alkotnak, akiknek közös a nyelvük, közös az örökségük és a kultúrájuk. Az állam, amelyik a saját tervével helyettesíti

a nemzet - mint a nemzetet alkotó egyének - egyéni, szabad tervét, definícióból adódóan nemzetellenes, és a nemzetet az Állam akarata alá hajtja. Ahelyett, hogy a nemzetet alkotó egyének kibontakoztathatnák a saját elképzeléseiket, és megalkothatnák azt, ami ténylegesen nemzeti, mivel maga a nemzet adott neki életet, a Hatalom nevezi magát nemzetnek, miközben az adóztatás eszközével elszívja a nemzetet alkotó egyének vagyonát, hogy azt alkosson belőle, ami a politikai osztály elképzelése. Nem a nemzet, hanem az Állam képére formálják a várost, az országot, a gazdaságot és a kultúrát.

Szimbolizmus tekintetében pedig világos, hogy az emberi nagyság, az emberben lakozó hős elfojtásának a szimbóluma. Amikor a szóban forgó miniszter azt mondta, hogy "Budapesten a Bazilika adja a legmagasabb pontot, ehhez kell igazodni", ez csupán annyit jelent: "ne törj magasabbra, mint az őseid." Ne akard felülmúlni azt, amit a múlt nemzedékei elértek. Te nem titán vagy, nem a feltörekvő nemzedék,¹

---

¹ Ahogyan Ludwig von Mises írja Bürokrácia könyvének [A feltörekvő nemzedék sorsa egy bürokratikus környezetben](#) című fejezetében:

Nyilvánvaló, hogy a fiatalok a bürokratizációra törekvő irányzat első áldozatai. A fiatalemberektől elveszik saját sorsuk formálásának minden esélyét. Számukra nincs több lehetőség. A valóságban ők az „elveszett nemzedék,” mivel számukra nem adatott meg minden felemelkedő generáció legdrágább joga, a jog ahhoz, hogy hozzájáruljanak valami újjal a civilizáció régi kelléktárához. Mik tehát a fiatalok, akik semmin sem változtathatnak és semmit sem fejleszthetnek? Akiknek egyetlen lehetséges jövőképe nekivágni a bürokratikus létra legelső fokának, és lassan felmászni rajta, szigorúan betartva az idősebb felettesek által meghozott szabályokat? Az ő nézőpontjukból a bürokratizáció a fiatalság alávétését jelenti az idősek uralmának. Ez megfelel a kasztrendszerhez való visszatérésnek.

[...] A szocializmus alatt épp ellenkezőleg, a kezdőnek azok kedvére kell tenni, akik már révbé értek. Nem szeretik a túl hatékony újoncokat. (Az öreg vállalkozók sem szeretik az ilyen embereket; viszont a vásárlók uralma alatt nem akadályozhatják meg versengésüket.) A szocializmus bürokratikus gépezetében az előléptetéshez vezető út nem a teljesítmény, hanem a felettesek szívessege. A fiatalság teljes mértékben az öregemberek jóindulatától függ. A feltörekvő nemzedék teljesen kiszolgáltatott az időseknek.

[...] Ez több a fiatalság krízisénel. Ez a fejlődés és a civilizáció krízise. Az emberiség kudarcra ítéltetett, amikor a fiatalságot megfosztják a lehetőségtől, hogy saját ízlése szerint alakítsa a társadalmat.

aki messzebbre és magasabbra juthat az úton, amin elődei indultak, hanem alattvaló, akit arra a sorsra ítél a Hatalom, hogy a porban csússzon-másszon és szó szerint a múlt árnyékának rabságában éljen. A szocializmusban nem lehetsz az új, járatlan utak első vándora. A szocializmusban a vének Központi Tervtanácsa szab a sorsodnak határt. A határ nem a csillagos ég, hanem kizárólag az, ameddig a letűnt korok szabadabb nemzedékei elértek. Esetünkben hatvanöt méter.

Mint ahogyan az is világos, mit szimbolizál, amikor a miniszter azt mondta, "ami magasabb a Parlamentnél, az a mohóság szimbóluma." Ezek után ez talán önmagáért beszél.

A törvényt azóta elfogadták, sőt, a hatvanöt helyett nagylelkűen 90 méterre emelték a határt. Továbbá mivel a törvény nem vonatkozik a jogerős építési engedéllyel rendelkező beruházásokra, jelenleg úgy tűnik, végül mégis lesz Magyarországnak "felhőkarcolója". Ennek fényében két tervezett épület is megvalósulhat: a 120 méter magas MOL-székház, illetve a 90 méter magas Twist-Budapest nevű épület.

A fentiek ismeretében ennek nyilván örülnöm kellene. Nos, részben. Viszont van valami, ami megkeseríti az örömet, és őszintén, letöri a felhőkarcolók iránti lelkesedésemet.

Ez pedig a felhőkarcoló-átok.²

A felhőkarcoló-átok az a gazdaságtörténelmi megfigyelés, miszerint a múltban mindig akkor épültek felhőkarcolók, amikor az üzleti ciklus fellendülés fázisa a végéhez közeledett. Röviden, az új magasságokba törő felhőkarcolók mindig a közelgő gazdasági válság hírnökei voltak.

Erre a jelenségre Andrew Lawrence közgazdász figyelt fel először, majd az elmúlt években az osztrák iskola egy követője és a Mises

---

² A teljes tanulmányért lásd a *The Quarterly Journal of Austrian Economics* [19. évfolyamának 2. számát](#).

Institute munkatársa, Mark Thornton kibővítette és [az osztrák iskola cikluselméletével](#) megmagyarázta az elemzést.

Az 1893-as amerikai bankpánikot az 1892-ben felépült Masonic Temple Building és az 1894-ben elkészült Manhattan Life Insurance Building épületek kísérték.

Az 1907-es pánikot az 1906-ban beharangozott és 1908-ban elkészült Singer Building, illetve az 1907-ben beharangozott és 1909-ben elkészült Metropolitan Life kísérte.

Az 1929-as Nagy Világválságot az 1929-ben bejelentett és 1930-ban elkészült 40 Wall Street (mai nevén a Trump Building), illetve személyes kedvencem, az 1928-ban beharangozott és 1930-ban elkészült Chrysler Building kísérte.

Az 1971-es amerikai stagflációt az 1964-ben beharangozott és 1971-re elkészült World Trade Towers, illetve az 1970-ben beharangozott és 1973-ra elkészült Sears Tower kísérte.

Az 1997-es ázsiai pénzügyi krízist az 1991-ben bejelentett és 1996-ra elkészült Petronas Towers, illetve az 1997-ben beharangozott és 2004-re elkészült Taipei 101 kísérte (ami a 2004-es dátumával ugyanúgy elkísérte az ezredfordulós Dotkomlufit).

A 2008-as gazdasági világválságot pedig a jelenleg a világ legmagasabb építménye, a Burdzs Kalifa kísérte, amely munkálatait 2007-ben fejezték be.

Ezek a felhőkarcolók mind-mind ambiciózus projektek voltak a maguk idejében, és új rekordokat próbáltak dönteni. Alkotóik mertek álmodni és a fellegekbe törni. Egy ideig legtöbbjük a városuk, az országuk vagy az egész világ legmagasabb épületének számított.

A felhőkarcoló-átok nem valamiféle kísérteties egybeesés, hanem egy olyan jelenség, amire tökéletes magyarázatot ad a helyes gazdaságelmélet.

Az üzleti ciklusok mises-i elmélete³ valahogy úgy szól, hogy az állami jegybank megnöveli a nemzet kereskedelmi bankjainak készpénztartalékát, amivel hitelexpanzióra - a hitelkínálat növelésére - ösztönzi a bankokat, a hitelkínálat növekedésének köszönhetően pedig csökkennek a kamatok. Az állami beavatkozásnak köszönhetően tehát mesterségesen a szabadpiaci szint alá zuhannak a kamatok.

Ilyenkor a gazdaságot előnti az olcsó pénz, a vállalatok pedig - a kedvező kamatkörnyezet láttán - olyan projektek megvalósításába fognak, amik az eddigi árfolyamokkal nem lettek volna nyereségesek. Murray Rothbard [szavaival](#):

A beruházások – főképp a hosszú és időigényes projektek, amelyek eddig nem tűntek jövedelmezőnek – hirtelen nyereségesnek látszanak a csökkent kamatteher fényében. Röviden, az üzletemberek úgy reagálnak, ahogy akkor tennék, ha a megtakarítások *valóban* megnövekedtek volna: többet ruháznak be tartós felszerelésbe, tőkejavakba, ipari nyersanyagokba és építkezésbe ahelyett, hogy a fogyasztási cikkek közvetlen termelésébe fektetnének.

A bökkenő a következő: a megtakarítások *valójában* nem növekedtek meg - a hitelkínálat nem a több megtakarítás, hanem a pénzkínálat állami növelése miatt növekedett. Amikor a megnövekedett megtakarítások *illúziója* alatt olyan befektetéseket eszközölnek, amelyekre eddig nem volt lehetőség, olyankor valójában *elvonják* az új projektek megvalósításához szükséges termelési tényezőket olyan feladatoktól, amelyek sokkal fontosabb és sürgetőbb

---

³ Az elmélet részletesebb magyarázatáért lásd Murray N. Rothbard - [Gazdasági Válságok: Okaik és gyógy módjuk](#), Ludwig von Mises - [Az osztrák közgazdaságtani iskola cikluselmélete](#).

fogyasztói igényeket elégítenének ki. Igazolatlan beruházásokat eszközölnék, mivel a kamatok állami manipulációja úgy láttatja a vállalkozókkal, hogy az emberek immár hajlandóak kevesebbet költeni azonnali fogyasztásra és hajlandóak többet megtakarítani, megtakarításaikkal pedig finanszírozni a körülményesebb, hosszabb, az eddig elérhető megtakarítások mennyiségével megvalósíthatatlan fejlesztéseket.

Amikor a jegybanki politika által megvezetett vállalatok új hitelekkel új projektekbe kezdenek, azzal fellicitálják az árakat és a béreket azokban az iparágakban, ahonnan vásárolnak: az építőiparban, a termelési eszközöket, gépeket előállító iparágakban. Ilyenkor kialakul az infláció - a pénzmennyiség növelése - által fűtött mesterséges gazdasági fellendülés. Azok, akiknél elköltik az új hiteleket, hirtelen úgy találják, hogy megnövekedett a bevételük, többet költekeznek, és az új pénz lassan végigcsorog a gazdaságon, egyenletlenül fellicitálva⁴ az árakat és a béreket.

Minél tovább folytatódik a pénzkínálat növeléséből fakadó hitelexpanzió és mesterséges fellendülés, annál tovább és annál gyorsabban növekednek az árak, illetve annál több és több igazolatlan beruházást eszközölnék, ami feléli és elpusztítja a nemzet megtakarításait - a tőkét, ami lehetővé teszi a nagyobb termelékenységét. Az infláció és a hitelexpanzió nem folytatódhat a

---

⁴ Ahogyan Ludwig von Mises írta [Az infláció és te](#) című cikkében:

Míg zajlik az infláció, néhányan élvezhetik az abból fakadó előnyt, hogy magasabbak azoknak a javaknak vagy szolgáltatásoknak az árai, amiket eladnak, miközben azoknak a javaknak és szolgáltatásoknak az ára, amiket vásárolnak még nem - vagy nem ugyanakkora mértékben - emelkedett. Ezek az emberek profitálnak szerencsés helyzetükből. Nekik „jó üzletnek” és „fellendülésnek” tűnik az infláció. Viszont ezek a nyereségek mindig a populáció más csoportjainak rovására történnek. A veszteségek azok, akik abban a balszerencsés helyzetben találják magukat, hogy az általuk értékesített árucikkek vagy szolgáltatások árai még nem növekedtek annyira, mint azoknak a termékeknek az árai, amiket mindennapos fogyasztásra vásárolnak.

végtelenségig. Vagy időben megálljt parancsolnak neki, beszüntetik a hitelexpanziót és a kamatok állami babrálását, vagy elemésztí a nemzet gazdaságát a hiperinfláció.

Amikor véget vetnek az olcsó pénz politikájának, lerántják a vállalkozók szeméről a mesterséges kamatok szemfedőjét, és felfedik, hogy az eddigi beruházások zöme igazolatlan, kártékony befektetés volt. Kiderül, hogy túl sokat fektettek tőkejavakba - építkezésbe, gépekbe, szerszámokba, hosszútávú projektekbe - és túl keveset a fogyasztói cikkek közvetlen termelésébe. Az a fázis, ami korrigálja az igazolatlan beruházásokat és ismét helyes mederbe tereli a termelést, hogy az kielégítse a fogyasztók legsürgetőbb követeléseit, a válság.

Mindennek fényében nyilvánvalóvá válik, hogy minek köszönhető a felhőkarcoló-átok. Mark Thornton szavaival:

A rekorddöntögető felhőkarcolók kitűnő példái annak, hogy miként változtatja meg a kamatok torzítása fenntarthatatlanul a gazdaság termelési szerkezetét - de nyilvánvalóan nem egy nagyon magas épület felépítése az, ami gazdasági krízist okoz. A kamatok torzításának legáltalánosabb gazdasági hatása az, hogy átirányítja a termelési szerkezetet a hosszútávú, körülményesebb termelési folyamatokhoz. A rekordmagasságú felhőkarcolókhöz általában számtalan új technológiai eljárás és rendszer szükséges, ezeknek pedig kell saját termelési, disztribúciós, installációs és karbantartási rendszer. Ez jellemzi a teljes gazdaságot egy mesterséges fellendülés ideje alatt.

Szóval Magyarországon építik az első két felhőkarcolót. Kissé eltörpülnek a valódi felhőkarcolók mellett, de - ahogy mondani szokás - legalább a miénk. Legalább a mi kormányunk jelenlegi mesterséges kamatcsökkentése hívta őket életre és legalább megcsodálhatjuk őket a közelgő válságos években. Ugyanekkor messzi földeken - konkrétan Dubajban - építik a világ legmagasabb tornyát. 1007 méteres lesz.

Eltörpül a miénk mellett, hiszen az Egyesült Arab Emírségek gazdaságilag a világ tizedik legszabadabb országa, mi pedig valahol Afrika szintjén fuldoklunk a szocializmusban. A Dubai Creek Tower-t 2016-ban kezdték építeni, és a becslések szerint 2020-2021-re készül el.

Megjegyezném, hogy az 1007 méterével lassan eléri Magyarország legmagasabb hegyének a magasságát, és megismételném mindazt, amit a kezdetekkor mondtam az emberi nagyságról. De miután látjuk, hogy a felhőkarcolók közül megannyit - köztük a személyes kedvencemet is - a gazdaság állami torzításának köszönhetünk, valamennyire alábbhagy a lelkesedésem.

Ez nem jelenti azt, hogy kevésbé tartom igaznak mindazt, ami fentebb elhangzott. Még mindig a legteljesebben egyetértek Ayn Rand hőisével, aki azt mondta, "az alkotói képességet szeretjük ezekben az épületekben, az emberben lakozó hőst". És az igazság nem az, hogy az efféle felhőkarcolók soha nem készülnének el az állami beavatkozás nélkül, csupán az, hogy nem így, hanem a megfelelő időben és valódi megtakarításoknak köszönhetően, amit nem adóztatott el és élt fel az állam.

Viszont az eddiginél is jobban látom, hogy az Állam még a legnemesebb művészeteket is megrontja, még az emberi hősiességet is képes befeketíteni és annyira mindenütt jelen van, annyira nem találhatunk egyetlen apró területet sem az életünkben, ahol az állam nélkül, szabadon lélegezhetnénk, hogy még az emberi nagyság iránti tiszteletünkbe is beférkőzik, hogy megfertőzze azt.

Nem. Továbbra is tisztelem és becsülöm ezeket az alkotásokat.

Viszont az eddiginél is szenvedélyesebben gyűlölöm az Államot.

Kedves olvasónk,

Bármennyire is fontosnak találjuk a szabadság üzenetét és annak elterjesztését Magyarországon, sajnos képtelenek vagyunk tartósan önerőből, a segítséged nélkül csinálni.

Kérjük, támogasd az oldalunkat egy egyszeri összeggel, vagy iratkozz fel egy havonta automatikusan ismétlődő támogatásra [ide kattintva](#).